

Dušan Jeřábek

Národnost: česká

Datum narození: 14. března 1922

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 18. června 2004

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Rodinná kulturní tradice v rodině Jeřábkových sahá hluboko do minulosti – jeho rod vlastnil knihtiskárnu v Litomyšli. Dědeček Viktor Kamil byl spisovatelem, stejně jako jeho otec Čestmír. Díky svému otci se už v dětství seznámil s řadou osobností brněnského společenského, kulturního i akademického života (např. A. Novák či R. Konečný). Jeho manželkou se stala teatroložka a kulturní redaktorka Československého rozhlasu v Brně Zdenka Halbichová. Měli spolu dvě děti, dcera Olga působila jako kulturní a literární redaktorka v Českém rozhlase Brno a syn Mojmír byl kulturním atašé v Německu, později vedoucím Odboru zahraničních vztahů na brněnském magistrátu a ředitelem Českého centra ve Vídni.

Akademické působení

Dušan Jeřábek ukončil klasické gymnázium v roce 1941 a nastoupil na dramatické oddělení brněnské konzervatoře v Brně, kde se věnoval hlavně dramaturgii. Zde se stal jeho hlavním profesorem Rudolf Walter. O rok později však byl totálně nasazen v kuřimské Zbrojovce a později Královopolské strojírně – studium byl nucen přerušit. V letech 1949–1950 pracoval jako vědecký pracovník v Archivu pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce v Brně.

Po válce absolvoval na konzervatoři a začal studovat na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity dvouobor čeština a filozofie. Věnoval se rovněž divadelní vědě a estetice. Mezi učitele, kteří Jeřábka během studijních let ovlivnili, patřili například Frank Wollman, Mirko Novák, Josef Ludvík Fischer nebo Antonín Grund. V průběhu studia působil jako knihovník a později jako pomocná vědecká síla na domovském ústavu. V roce 1949 promoval a o rok později obhájil disertační práci *Karolina Světlá, básnířka kraje ještědského* a stal se odborným asistentem slovanského semináře brněnské filozofické fakulty. V roce 1957 získal na základě práce *Vítězslav Hálek jako literární kritik* hodnost kandidáta filologických věd a v roce 1960 se habilitoval monografií *Vítězslav Hálek a jeho úloha ve vývoji české literární kritiky 19. století*. O rok později strávil jeden semestr přednáškovou činností na univerzitě v Greifswaldu. Zároveň byl v roce 1966 jmenován profesorem novočeské literatury.

V polovině 60. let se Dušan Jeřábek stal proděkanem a následně v letech 1966–1970 děkanem FF MU, stál tedy v čele fakulty i v bouřlivém roce 1968. V průběhu první poloviny onoho roku se léčil z komplikovaného zápalu plic a později odjel na studijní cestu do Anglie, ovšem i přesto jako vůbec první děkan na univerzitě zahájil rehabilitace studentů vyloučených na základě tzv. akčního řízení nebo politicko-studijních prověrek v letech 1949–1950. V době srpnové okupace byl na dovolené v Jugoslávii.

Na počátku normalizace prošel kádrovými prověrkami, po prvním, spíše bezproblémovém pohovoru v roce 1970 přišly komplikace o dva roky později, kdy se znovu vyšetřovala činnost představitelů fakulty v roce 1968.

Ovšem i druhé kolo prověrek Jeřábek ustál, a na univerzitě mohl zůstat. V roce 1987 mu vědecká rada udělila na základě úspěšné obhajoby práce *Tradice a osobnosti. K problematice české literatury 19. století* hodnost doktora věd. Ve stejném roce Dušan Jeřábek odešel do penze, ale na fakultě působil nadále jako konzultant.

Počátkem 50. let přednášel kromě Masarykovy univerzity i na Janáčkově akademii múzických umění – věnoval se především dějinám české a slovenské literatury. Své studenty vždy učil lásce k české literatuře a odpovědnému postoji k práci. Pro účely výuky sepsal publikaci *Česká literatura od konce obrození do roku 1918*, ale také několik dílčích skript o české literatuře po roce 1945.

Výběr z díla

Dušan Jeřábek se ve své odborné práci zaměřoval na novodobou českou literaturu, konkrétně na období 19. století, romantismus, naturalismus, realismus, spisovatele Karela Havlíčka Borovského, Jana Nerudu nebo Vítězslava Háška. Z jeho děl lze jmenovat například *Nedocenené stránky díla Vítězslava Háška* (1955), *Hálek a Shakespeare* (1958), *Vítězslav Hálek a jeho úloha ve vývoji české literární kritiky* (1959), *Karolina Světlá a Jan Neruda* (1959), *K některým problémům Hřbitovního kvítí Jana Nerudy* (1966) či práci o díle Josefa Václava Friče *Básník svobody* (1979). O tom, že se Jeřábek nevěnoval pouze literatuře samotné, ale snažil se ji zařadit do širšího kulturního i historického kontextu, svědčí dílo *Václav Vladivoj Tomek a Karel Havlíček v letech bachovské reakce* (1979). Zabýval se rovněž literaturou 20. století, např. spisovateli Josefem Merhautem nebo Stanislavem Kostkou Neumannem.

Mezi Jeřábkovy syntetické práce patří publikace *Tradice a osobnosti*, v níž se zaměřil na úsilí české literatury o dosažení svobody myšlení, práva na národní sebeurčení a dosažení sociální spravedlnosti. Byl rovněž spoluautorem *Průvodce po dějinách české literatury* (1976), kde zpracoval problematiku druhé poloviny 19. století. Zajímal se i o dějiny české literární kritiky a vztahy mezi evropskými literaturami – českou, slovenskou, ruskou, německou a francouzskou.

Velkou péči věnoval i vydávání děl českých spisovatelů 19. století, jako byl Kulda, Herrmann, Winter, Merhaut, Klostermann či Těsnohlídek. Fascinovala jej také osobnost Arna Nováka – v roce 1997 publikoval monografii pojmenovanou po tomto literárním vědci, jíž však předcházely studie *Arne Novák a jeho pojetí tradice v české literatuře* (1989) a *Literárněhistorické a kritické dílo Arne Nováka* (1993). Kulturní prostředí Brna před rokem 1948 zachytil v memoárech *Brněnská romance* (1997).

Kromě literatury mu učarovalo také divadlo. Psal teatrologické práce o divadle z historického i obecně teoretického pohledu. Z kritiků se zaměřil především na Bedřicha Václavka.

Dušan Jeřábek byl členem Svazu českých spisovatelů, členem redakční rady časopisu *Česká literatura*, vedoucím redaktorem *Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity* a *Spisů filozofické fakulty brněnské univerzity* a předsedou brněnské pobočky Literárněvědné společnosti při ČSAV. Spolupracoval s rozhlasem a svými kritikami přispíval do různých novin. Za svou činnost byl oceněn stříbrnou medailí FF (1979), zlatou medailí FF (1982), získal také Cenu vzorného pracovníka UJEP (1981).

Veřejná činnost

V době středoškolských studií cvičil v Sokole, po okupaci byl připraven pracovat v odbojové skupině svého učitele Roberta Konečného a roznášet letáky a zakázané knihy. K tomu však kvůli zatčení pedagoga nikdy nedošlo. Po druhé světové válce vstoupil do sociální demokracie a v červenci 1948 se stal členem KSČ. Později byl členem výboru fakultní organizace KSČ, kde zastával funkci tiskového referenta. V akademickém roce 1958/1959 předsedal fakultnímu výboru KSČ.

V období pražského jara, jak již bylo zmíněno, byl dlouhodobě nemocný, ovšem zúčastnil se například schůze Svazu československých spisovatelů, na které se jednalo o textu 2 000 slov. Svou účast však později, v období prověrek, označil jako pasivní a distancoval se od ní. V sedmdesátých letech byl vedoucím stranické skupiny bohemistiky a anglistiky, předsedou Literárněvědné společnosti v Brně, stálým lektorem Společnosti pro vědu nebo spolupracovníkem *Rovnosti*. Širší veřejnosti se vepsal do povědomí svou kulturně-publicistickou, literárně- a divadelněkritickou činností v kulturních rubrikách brněnských periodik. Kromě toho pracoval i v brněnské pobožce Československého rozhlasu nebo připravoval přednášky z oblasti české literatury a divadla pro Společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí. Pracovna Dušana Jeřábka byla po srpnové okupaci využita pro vysílání Československého rozhlasu. Zajímavým počinem se stal i pořad *Rozhlasová univerzita Svobodné Evropy*.

Evaluace

Dušan Jeřábek patřil k významným postavám bohemistiky, ale také kulturního života v Brně. Ačkoliv se zaměřoval především na literaturu 19. století, jeho kritiky se věnovaly současnému umění, a to nejen literárnímu, ale i divadelnímu.

Ohlasy

Soudr. Jeřábka jsem poznala v době jeho novinářské činnosti. Jako filmový referent *Činu* propagoval již od roku 1945 ruské filmy a ruskou kulturu vůbec, ze západnických oceňoval pak zvláště Chaplina, protože se nebál postavit do služeb ideologie. Z nečetných debat se mi jeví soudr. Jeřábek jako disciplinovaný a ideologicky značně vyspělý člen strany, pro kterou poctivě pracuje (všimla jsem si ho na bramborové brigádě jako neobyčejně horlivého pracovníka). \ [posudek Drahomíry Cinciové z roku 1948](#)

Jeřábek je náročný učitel, který dosahuje velmi dobrých výsledků. Jeho přednášky jsou věcné a mají vysokou hodnotu nejen odbornou, ale i politickovýchovnou. Seznamují posluchače s nejnovějšími výsledky našeho bádání a vhodně aktualizují látku. Posluchače vede k samostatné práci a k účasti na kulturním životě i k aktivní účasti na veřejně prospěšné práci. [...] Dovede stmelovat kolektiv a dobře organizovat. [...] Klady: Velmi pracovitý a obětavý, vytrvalý, důsledný. Má dobrý smysl pro kolektiv. Zasloužil se o výchovu posluchačů k odpovědnosti. Patří k nejlepším učitelům katedry, živě se zajímá o politické dění a o metody vysokoškolské práce. Má dobré schopnosti organizační. Velmi autokritický. Zápory: Nedovede se dost prosazovat, přílišná skromnost ho vede často k sebedoceňování. \ [návrh Ludvíka Tošenovského a Theodora Martince na jmenování Dušana Jeřábka profesorem](#)

Je to učitel náročný, ale s lidským přístupem, který sleduje činnost svých žáků i po absolutoriu na vysoké škole. Předává jim to, co je příznačné pro celou jeho odbornou činnost: vždy pracovat s fakty, s důkladně shromážděným a prostudovaným materiálem, poctivě, být náročný sám k sobě, abys mohl být náročný k jiným. Jeho elegantní vystupování a chování i jeho odborné znalosti nikoho nenechají na pochybách, že profesor Jeřábek je výrazná osobnost. \ [Vlastimil Válek](#)

Vzpomínám si na něho jako kolegu ze studií češtiny a filozofie na filozofické fakultě v letech 1945–1948, kdy nás už v prvním ročníku udivoval svými nadprůměrnými znalostmi z dějin české literatury. Nebylo proto překvapující, že se brzy stal asistentem prof. A. Grunda, který byl žákem Arne Nováka. \ [Jiří Sedlák](#)

Dušan Jeřábek je profesí pedagog a vědec. Rodem je dědic spisovatelského umu svého děda a otce. To umělecké s vědeckým se jistě projevovalo u Jeřábka pedagoga, jak jinak, když je zřejmé i v jeho odborných a literárních pracích. Jeřábek se dobře čte, jeho jazyk je lahodný, není přetížen terminologií, která je u mnohých útekem před jasností, stávajíc se bezobsažnou hantýrkou. Možná to je dáno také Jeřábkovou praxí filmového a divadelního referenta a jeho prací pro rozhlas. \ [Vladimír Justl](#)

Poznal jsem jej ke svému osudovému štěstí jako beán v polovině sedmdesátých let dnes již minulého století. [...] Profesor Jeřábek v těchto souřadnicích působil jako monolit: báli jsme se ho všichni. Tu pověst si u nás studentů nižších ročníků bezděčně utvrzoval na svých přednáškách z české literatury druhé poloviny devatenáctého století; tázal se nás na skutečnosti elementární z jeho pohledu, ale zcela neznámé absolventům gymnázií prvé poloviny sedmdesátých let. Teprve mnohem později jsem nahlédl, že v tomto z našeho tehdejšího hlediska útrpném doptávání je skryta ve své podstatě optimistická důvěra k partnerovi v dialogu o věcech odborných: „*vím-li já, víš tedy jistě alespoň do určité míry také ty*“. Má druhá zkušenost se váže k diplomovému projektu. [...] Konzultace nad diplomním projektem měly pro mne zpočátku překvapivý průběh. Místo hloubavých debat jsem byl směřován k elementárním dovednostem řemesla; nevykvašené náznaky konceptů si profesor Jeřábek s laskavou trpělivostí vyslechl, příliš je nevyvracel, ale o to naléhavěji požadoval alespoň zárodek napsané kapitoly. Její korekce se nejprve soustředily převážně ke stylu: vlnovkou podtrhaných řádek byl bezpočet. [...] Nad tužkou poškrtnými a glosovanými stránkami jsem zároveň pozvolna začal vnímat další velmi příznačné vlastnosti kdysi obávaného profesora: uměřenou, kultivovanou noblesu a chápavý respekt k druhému. Všechny příležitosti ke shovívavě povýšenému poučování či dokonce k ironii zdůrazňující převahu učitele nad žákovskou neobratností zůstaly naprosto nevyužity – a že jich bylo. V obecně obávaném masivním křesle, do něhož byli usazováni adeпти zkoušek či konzultací, jsem se postupně začal cítit stále uvolněněji; později, to už jako student postgraduální a ještě později jako habilitant, jsem se tu cítil přímo domácky. To však nikdy neplynulo z familiární ležérnosti – vlastnosti Dušanu Jeřábkovi naprosto cizí a na hony vzdálené; i jeho srdečnost se vždy vyznačovala nevtíravou uměřeností. \ [Dalibor Tureček](#)

Profesor Dušan Jeřábek svým vědeckým dílem podstatně obohatil naši literární vědu. Výsledky své činnosti, zápal, s jakým promlouval o české literatuře, odpovědným přístupem k odborné práci, která musí vycházet z důkladné znalosti materiálu, i svými lidskými vlastnostmi, kterými působil na své kolegy i žáky, bude ještě dlouho ovlivňovat práci badatelů působících v oblasti české literatury. \ [Vlastimil Válek](#)

Prameny a literatura

- Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 25/34, Dušan Jeřábek.
- Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, Kádrové a stranické spisy – studenti a zaměstnanci, kart. 27/6, Dušan Jeřábek.
- Archiv Masarykovy univerzity, fond B107, Dušan Jeřábek, kart. 2/17, Stranické záležitosti.
- Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 586/9, Dušan Jeřábek.
- FORST, Vladimír. Šedesát let Dušana Jeřábka. *Česká literatura*, 1982, roč. 30, č. 4, s. 381–383.
- JUSTL, Vladimír. Před stínem věčnosti. *SPFFBU*, V 4, 2001, s. 5–7.
- KOPECKÝ, Milan. Jubileum literárního vědce. *Literární měsíčník*, 1982, roč. 11, č. 3, s. 116.
- KOPECKÝ, Milan. Pětasedmdesátiny Dušana Jeřábka. *Proglas. Revue pro politiku a kulturu*, 1997, roč. 7, č. 7, s. XX.
- KUDRNÁČ, Jiří. Za profesorem Dušanem Jeřábkem. *Rovnost – deník pro Brno-město a Brno-venkov*, roč. 14, č. 146, 23. 6. 2004, s. 25.
- kul. *Česká centra v Bruselu a Vídni mají nové šéfy, nástupce Páleníčka v Paříži znám není* [online]. 2017. [cit. 11. února 2019]. Dostupné z: <<http://ihned.cz/c1-65735320-ceske-centrum-panek-jurkova-jerabek-pariz>>.
- Mojmír Jeřábek* [online]. [cit. 31. října 2017]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=8735>.
- NAVRÁTIL, Luděk. Studentské spolky na brněnské univerzitě v letech 1968–1969. Příspěvek k vybraným otázkám. *Securitas imperii*, 2016, roč. 29, č. 2, s. 105.
- PALAS, Karel. K šedesátinám prof. Dušana Jeřábka. *SPFFBU*, D 29, 1982, s. 7–10.
- PALAS, Karel. Dušan Jeřábek. In *Slavica na Masarykově univerzitě v Brně. Literární věda, jazykověda, historiografie, uměnovědy*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Ivan Dorovský (ed.). Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 149–150.
- PEŠTA, Pavel – BLÁHOVÁ, Kateřina. *Dušan Jeřábek* [online]. 2006. [cit. 11. února 2019]. Dostupné z: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=399>>.
- PhDr. Olga Jeřábková* [online]. 2015. [cit. 11. února 2019]. Dostupné z: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=8734>.
- PhDr. Zdenka Jeřábková* [online]. 2015. [cit. 10. února 2019]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=8736>.
- SEDLÁK, Jiří. K jubileu D. Jeřábka. *Brněnský večerník*, roč. 7, č. 50, 12. 3. 1997, s. 7.
- SOLDÁN, Ladislav. Za profesorem Dušanem Jeřábkem. *Host*, 2004, roč. 20, č. 7, s. 102–103.
- SOLDÁN, Ladislav. K nedožitým devadesátinám literárního historika a kritika. *Duha* [online], 2012, č. 2. [cit. 31. října 2017]. Dostupné z: <<http://duha.mzk.cz/clanky/k-nedozytim-devadesatinam-literarniho-historika-kritika>>.
- TUREČEK, Dalibor. *Laudis et gratiae relatio*. *SPFFBU*, V 4, 2001, s. 9–12.
- VÁLEK, Vlastimil. Pětasedmdesátiny Dušana Jeřábka. *SPFFBU*, D 44, 1997, s. 129–134.
- VÁLEK, Vlastimil. Za profesorem Dušanem Jeřábkem. *Universitas*, 2004, č. 3, s. 19–20.